

SÜHREVERDÎ VE LEİBNİZ'DE NUR/MONAD ANLAYIŞLARI

-Mukayeseli Bir Yaklaşım-

Semra KIZILARSLAN

Eskiyei Yayınları: 173

SÜHREVERDİ VE LEİBNİZ'DE NUR/MONAD ANLAYIŞLARI
-Mukayeseli Bir Yaklaşım-

Semra KIZILARSLAN

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
(Sertifika no: 13178)

Mizanpaj ve Kapak
FCR

Baskı ve Cilt
NY MATBAACILIK YAYINCILIK
KAĞITÇILIK TİC. VE SAN. LTD. ŞTİ.
Ostim OSB Mh. 1250 Cd. No: 24 Yenimahalle/ANKARA
Tel: (0533) 591 86 17 (Sertifika no: 50732)

1. Baskı: Temmuz 2023

ISBN: 978-625-7673-85-3

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1
Ulus-Altındağ/ANKARA • Tel: (0312) 310 08 60
Web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

SÜHREVERDÎ VE LEİBNİZ'DE NUR/MONAD ANLAYIŞLARI

-Mukayeseli Bir Yaklaşım-

Semra KIZILARSLAN

Ankara 2023

Semra KIZILARSLAN

Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İngilizce İlahiyat bölümünden mezun oldu. Aynı üniversitede yüksek lisansını Felsefe ve Din Bilimleri İslam Felsefesi Ana Bilim dalında yaptı. Yüksek lisansını “*Sühreverdî ve Leibniz’de Nur/Monad Anlayışları: Mukayeseli Bir Yaklaşım*” adlı tezle tamamladı. Frankfurt Goethe Üniversitesi ve Bayreuth Üniversitesi’nde birer yıl değişim programları ile eğitim gördü. Ankara Üniversitesi Felsefe ve Din Bilimleri İslam Felsefesi Ana Bilim dalında halen doktora yapmaktadır. Din Felsefesi ve Felsefe Tarihi, Antik Yunan Felsefe Tarihi ile yakından ilgilenmektedir. İngilizce, Almanca ve Farsça bilmektedir. Çeşitli akademik dergilerde yazıları mevcuttur.

Anneme..

ÖN SÖZ

Felsefe ilk çağlardan beri bünyesinde birçok bilinmezi, tartışmayı ve anlayışı günümüze kadar getirmiş ve bu çıkmazlarla her çağı etkilediği gibi modern insanı da etkilemiştir. Geçmiş dönük felsefe araştırmaları gösteriyor ki hakikat arayışı zamanın üstünde bir uğraş olup her dönemi etkilemiş ve birçok düşünce biçiminin açığa çıkmasına sebebiyet vermiştir. Bu düşünce biçimlerinden bazıları döneminin dışına çıkamayıp tozlu raflarda felsefe araştırmaları için açığa çıkacakları günü beklerken bazıları ise yankılarını bu yüzyılda da sürdürmüştür. Genelde felsefe tarihi özelde İslam felsefesi tarihi bu ekollerin ve düşünce sistemlerinin yer aldığı bir mecra olmuştur. Bahsedilen mecralarda iki temel felsefi ekol dikkat çekmekte diğer tüm ekoller bu iki ekolün alt birimlerini oluşturmaktadırlar. Bu ekollerden biri eksoterik ve rasyonel bir evren anlayışını içerirken bir diğeri ise daha çok ezoterik anlamlar yüklenmiştir. Antik çağdan itibaren bu iki ekol tüm sorunlarıyla modern felsefeyi etkilemiş ve modern çağda da birçok temsilcisinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu ekoller ilk halleriyle kalmayıp her çağda onu temsil edenlerle birtakım değişikliklere uğramıştır.

Orta çağda ezoterik düşüncenin en önemli temsilcilerinden olan Sühreverdî de elinde bulunan kaynaklar ve birikimlerle İslam felsefesinin önemli iki ekolünden biri olan İrakıyye'yi kurmuş ve kendisine has özgün bu okulu felsefi mirası ile mezdetmiştir. Leibniz ise Descartes ile başlayan modern felsefeye içkin bir yorum getirmiş ve kendi tabiriyle “eskiler” ve “yeniler”in en iyi görüşlerinden yeni bir felsefi yorum getirmiştir. Bu tezde ezoterik veya içkin felsefenin iki temsilcisi olan filozoflar Sühreverdî ve Leibniz arasındaki benzerlikler konu edinilmiştir.

“Sühreverdî ve Leibniz’ de Nur/Monad Anlayışları: Mukayeseli Bir Yaklaşım” adını taşıyan bu çalışma, giriş, üç bölüm ve

sonuçtan teşekkül etmektedir. Giriş bölümünde Sühreverdî ve Leibniz’ in genel felsefe anlayışlarına değinilmiş, tezin konusu, amacı ve önemi belirtilmiş, yöntem hakkında bilgi verilmiş ve tezin kapsam ve sınırlılıklarına değinilmiştir.

Çalışmanın birinci bölümü Sühreverdî’nin felsefi sistemine hasredilmiştir. Bu bölümde bir Sühreverdî portresi çizilmiş olup filozofun İsrâk felsefesi ve Nur Metafiziğine etraflıca değinilmiştir. İsrâk ve nur kavramlarının tanımlarına yer verilmiş ve tarihi süreç göz önünde bulundurulmuştur. Ayrıca filozofun spekülasyonlara neden olan görüşlerine de değinilmiş ve cevap niteliğinde olan kaynaklar belirtilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümü Leibniz’in varlık felsefesini ve monad anlayışını konu almaktadır. Bu bölümde Leibniz’e kadar monad kavramının tarihi seyrine yer verilmiştir. Leibnizci monad anlayışı ve buna bağlı olan Leibniz felsefesinin ilkeleri belirtilmiş ve Leibniz sonrası monad ile ilgili çalışmalara ve felsefi anlayışlara değinilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümü her iki filozofun benzerlikleri felsefi sistemleri ve kullandığı kaynaklar bakımından ele alınmıştır. Nur/Monad anlayışındaki benzerlikler ortaya konulmuş ve farklılıklar da belirtilmiştir. Nur ve monad anlayışlarına bağlı olan kötülük problemi, ilahi kader, varlık/mahiyet tartışmalarına da benzerlikleri ölçüsünde değinilmiştir.

Sonuç bölümünde her iki filozof ve felsefi sistemi hakkında genel bir değerlendirme yapıp, tezin başından beri elde ettiğim bilimsel tespitlere yer verilmiştir. Tезin sorusu olan “her iki sistem hangi ölçüde benzerlik göstermektedir ve benzerliklerin altında yatan sebep nedir” e cevap verilmiştir.

Bu çalışma, Prof. Dr. İbrahim Maraş danışmanlığında hazırladığım “Sühreverdî ve Leibniz’de Nur/Monad Anlayışları: Mukayeseli Bir Yaklaşım (Ankara.2021)” isimli tezden dönüştürülmüştür. Alanında kılavuzluk etmesini temenni ettiğim bu çalışmamın teşekkülünde ve bu yorucu süreçte maddi- manevi her

zaman yanımda olan, rehberliğini hiçbir zaman esirgemeyen tez danışmanım Prof. Dr. İbrahim Maraş'a, tezimin fikir babası olan ve her zaman eleştirileriyle, rehberliğiyle beni destekleyen hocam Prof. Dr. Müfit Selim Saruhan'a, yüksek lisans derslerimiz sırasında bize yardımcı olan ve ilmî sahanın diğer pek çok alanında bizleri yönlendiren ve en iyi şekilde yetişmemizi arzulayan kıymetli hocalarım Prof. Dr. Fehrullah Terkan, Dr. Eyüp Şahin ve Prof. Dr. Gürbüz Deniz'e teşekkürü bir borç bilirim.

Akademik hayatıma girişte canla başla destek olan ve her yorulduğumda cesaretlendiren babam ve anneme, aileme, tez yazım süresi boyunca tüm yılgınlıklarımı, umutsuzluklarımı çeken dostlarıma ve hiçbir zaman vazgeçmeyi bilmeyen kendime şükranlarımı sunuyorum.

Semra KIZILARSLAN

KISALTMALAR

Ank.	: Ankara
bk.	: bakınız
C.	: Cilt
çev.	: çeviren, tercüme eden
DIİADI	: Doğanın ve İlahi İnanetin Akla Dayalı İlkeleri
DİA.	: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
Ed.	: Editör
İst.	: İstanbul
Krş.	: karşılaştırınız
mad.	: madde
Mon.	: Monadoloji
s.	: sayfa
ss.	: sayfa sayıları
S.	: Sayı
SUNY	: State University of New York Press
tah.	: tahkik
terc.	: tercüme eden
tsh.	: tashih eden
TYEKB	: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı
Vol.	: Volume
Yay.	: yayınları

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	7
KISALTMALAR	10
GİRİŞ	13
1. Çalışmada Sıklıkla Bahsi Geçecek Kavram ve Terimler	20

BİRİNCİ BÖLÜM

SÜHREVERDİ: İŞRÂK FELSEFESİ VE NUR METAFİZİĞİ --25

1. İşrâk Felsefesi	25
1.1. İşrâk Kavramının Hermetik Kökeni	25
1.1.1. Kavramın Etimolojisi	31
1.1.2. Kavramın Tarihçesi	34
1.2. İşrâk Felsefesi	37
2. Nur Metafiziği	42
2.1. Nur Kavramı ve Çerçevesi	45
2.2. Metafizik Varlığın Kaynağı Olarak Nur	55
2.2.1. Nûru'l-Envâr	58
2.2.2. Nûru'l-Mücerred	61
a. Nûru'l-'Âkreb	62
b. Kahir Nurlar- Müdebbir Nurlar	65
2.3. Maddî Âlem-Nur İlişkisi	66
2.3.1. İsfahbed Nur (Başkan Ruh)	67
2.3.2. 'Arız Nur	69
2.3.3. Zulmet (Karanlık)	70
a. Cevher-i Ğâsık (Kapkaranlık Cevher)	70
b. Heyet-i Zulmânîyye (Karanlık Form)	71
c. Berzah (Cisim)	71
2.4. Nur-Zulmet Karşılaştırması	75

İKİNCİ BÖLÜM

LEIBNİZ: TÖZ METAFİZİĞİ VE MONAD ANLAYIŞI ----85

1. Leibniz ve Töz Metafiziği	85
1.1. Erken Dönem Leibniz Töz Metafiziği	85
1.2. Olgunluk Dönemi Leibniz Töz Metafiziği	98

2. Leibniz: Monad Anlayışı ve Monadoloji-----	116
2.1. Monad Kavramı ve Çerçevesi-----	116
2.1.1. Kavramın Etimolojisi -----	116
2.1.2. Kavramın Tarihçesi-----	117
2.2. Leibniz ve Monad Anlayışı-----	128
2.2.1. Monad'ın Yapısı ve Karakteristik Özellikleri-----	128
2.2.2. Varlık Hiyerarşisi ve Monadolojik Evren -----	144
a. Monadlar Monadı/Yaratılmamış Monad-Tanrı --	144
b. Zihin- Melek ve İnsan-----	146
c. Ruh- Hayvan-----	150
d. Çıplak Monad -Cisim-----	151

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SÜHREVERDİ VE LEİBNİZ'DE NUR/MONAD

ANLAYIŞLARI: MUKAYESELİ BİR YAKLAŞIM----- 153

1. Kullanılan Kaynaklar Açısından Sühreverdi ve Leibniz Mukayesesi-----	153
1.1. Sühreverdi'nin Kaynakları-----	153
1.2. Leibniz'in Kaynakları-----	169
1.3. Perennial Felsefe Üzerinden Bir Değerlendirme-----	183
2. Yaratılış Teorisi ve Varlık Düzeni Açısından Sühreverdi ve Leibniz Mukayesesi-----	186
2.1. Nurlar Nuru ve Monadlar Monadı: Tanrı -----	186
2.2. Cisimler Âlemi: Berzah ve Madde -----	194
2.3. Sühreverdi ve Leibniz Ontolojisinde Nur ve İşrâk Kavramlarının Kullanımı -----	200
3. Sühreverdi ve Leibniz Ontolojisinin İlkelerinin Mukayesesi -	202
3.1. Eşref-İ İmkân İlkesi ve Yeter Zemin İlkesi-----	202
3.2. Mümkün Dünyalar Teorisi -----	208
3.3. Kötülük Meselesi-----	212
4. Sühreverdi ve Leibniz'de Aristocu Mantık Geleneğinin Tenkidi -----	218

SONUÇ----- 227

BİBLOGRAFYA ----- 237